

Lunden ved Tissø – Hvidernes herresæde?

Lisbeth Pedersen

Fig. 1. Sæby Lund/Lunden set fra øst. Stedet ligger lige syd for Tissø's afløb i Nedre Halleby Å. Pilen markerer, hvor en ganske svag højning af munkestensbrokker dækker over fundamentsgrøfter til et stenhus fra 1200-årene. Foto Jens Nielsen.

Arkæologiske undersøgelser ved sydvestbredden af Tissø har afsløret konturerne af en befæstet stormandsgård fra 1200-årene (fig. 1). Stedet kan være en af Hvideslægtsens besiddelser, nærmere betegnet Hallenslevlund, hvor Esbern Snares barnebarn, Absalon Andersen, den 3. de-

cember 1284 gjorde testamente og blandt andet indløste familiens gamle gæld til munkene i Sorø. Artiklen præsenterer resultaterne af de sonderende arkæologiske udgravninger, fascinerende detektorfund og undersøgelsens videre perspektiver. Den danner desuden optakten til den

efterfølgende artikels fortælling om Hvidernes gaver til Sorø Kloster.

De legendariske Hvider

I 1100- og 1200-årene var den slægt, vi i dag opfatter som Hvideklanen, godsbesiddere på Sjælland i den helt store stil. Omkring 1200 skrev Saxo sin Danmarkskronike og introducerede her slægten som en af de mest indflydelsesrige familier i Danmark i 1100- og 1200-årene. I den slægts-historie var roskildebispens Absalon (død 1201) en nøgleperson. Han havde sat Saxo til at skrive historien, og Absalon selv var en af Saxo's vigtigste meddelere. Det kan derfor ikke undre, at han, sammen med broderen Esbern Snare og hele deres slægt, fik en særlig plads i fortællingen. Andre skriftlige kilder angiver imidlertid, at denne vidt forgrenede slægt gennem flere generationer vitterligt havde stor indflydelse på rigets verdslige og gejstlige politik. Det skete ikke uden skrammer, og magtspillet delte i

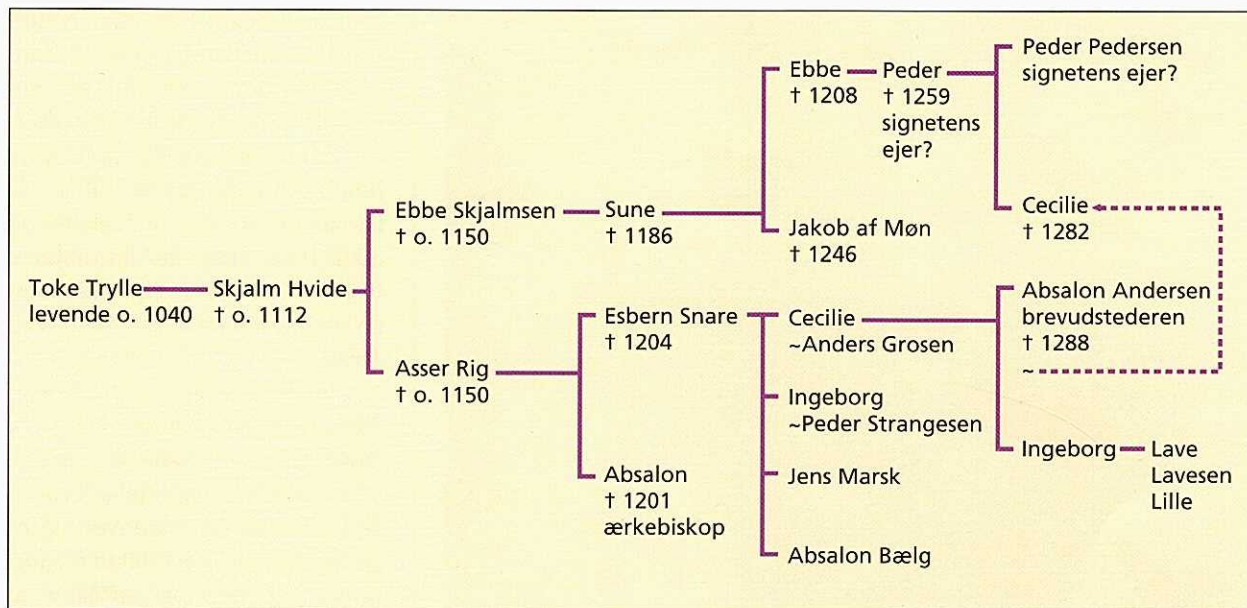

Fig. 2. Forenklet taule over en del af Hvideslægten. Den angiver personer, som er omtalt i artiklen. Der henvises yderligere til fig. 1 og fig. 9 i Kim Esmarks artikel.

lange perioder familien i loyalitet over for stridende grene af kongefamilien og i kampe mellem kongemagt og kirke¹.

Slægten træder ind i historien, da den sjællandske stormand, Toke Trylle, omkring 1040 lod sig døbe (fig. 2). Sønnen, Skjalm Hvide, havde ifølge Saxo befalingen over den sjællandske flåde, når kongen brugte sin ret til at indkalde ledingsflåden. Det er også ham, som har lagt navn til en slægt, der i 1100- og 1200-årene kom til at besætte betydelige embeder i riget som kanslere, kammermestre, droster og

gældkere. Inden for kirken blev ikke mindre end ti medlemmer af slægten biskopper og fem af dem endda ærkebiskopper. Kongedøtre blev gift ind i familien, og to af slægtens kvinder blev dronninger i Sverige, mens andre blev gift ind i danske og tyske stormandslægter.

Hviderne blev hovedrige i løbet af 1100- og 1200-årene og besad store landområder både på Sjælland, i Skåne og Jylland. I Vestsjælland havde de udstrakte besiddelser omkring Sorø, hvor de byggede et kloster som slægtens religiøse samlingspunkt og grav-

kirke. Testamenter, gavebreve og Sorø Klosters Gavebog er nogle af de kilder, som ligger til grund for eftertidens vurderinger af slægtens besiddelser. Det er da også herigennem, at vi har viden om, at biskop Absalon og Esbern Snare blandt andet ejede godser og gårde omkring Holbæk, Åmøserne, Kalundborg, på Tissøegnen og omkring Havrebjerg, som de tilsyneladende havde arvet efter faderen, Asser Rig². Disse dokumenter kan imidlertid kun give et begrænset indtryk af slægtens samlede besiddelser, for de omtaler kun ejendomme,

Fig. 3. "Skatten" opsamlet ved Lunden i 1990'erne. Steen Ahlgreen fandt foruden seglstampen og sølvsmykket også forskellige bronzespænder, hvoraf flere var forgyldte, et vægtlod og en støberest af bronze. Foto Flemming Rasmussen.

Fig. 4a. Seglstampe fra Lunden, forside. Stampen er 7 cm høj og har oprindeligt været 6 cm bred, men den øverste tredjedel er brækket af. Seglstamper var af største værdi og betydning i middelalderen. Deres aftryk havde juridisk gyldighed på samme måde, som en underskrift har det i dag. Foto Flemming Rasmussen.

Fig. 4b. Stampen, bagside. Tydelige mærker fra hammerslag viser, at stampen er brækket forsættligt og ikke bare som resultat af senere tiders jordbearbejdning. Foto Flemming Rasmussen.

som er indgået i en eller anden transaktion. Fund, der kan tilføre ny viden om slægtens ejendomme, vil derfor altid vække interesse. Det var tilfældet i 1999, da Kalundborg og Omegns Museum fik kendskab til en seglstampe med Hvidernes karakteristiske bjælkevåben, der var opsamlet på ejendommen "Lunden" ved Tissø.

Syn for sagn

Sandt at sige havde der længe gået ry om en middelalderborg ved Lunden. En overlevering fra anden halvdel af 1800-tallet fortæller, at der på spidsen af Lunden mellem Tissø og Ravnemose var fundet grundmuren til en fæstning eller et kloster, som havde været hovedrigt.

Stedet havde en gang været belejret, men pengene var lagt i en kiste og skjult på bunden af Tissø. En lidt sær gammel mand havde i årevis ledt efter denne kiste, men uden held³. Lokaliteten er let at finde, for Ravnemose kan på såkaldte byblade fra 1859 udpeges som engdrag omkring Bøstrup Å.

Heldet var da også med Steen Ahlgreen, da han i 1990'erne netop ved spidsen af Lunden fandt flere eksklusive metalgenstande fra 1200-årene med sin detektor